

УДК: 347.459(37:497.11)

CERIF: S 100

ТИП РАДА: СТУДЕНТСКИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_23407A

Вукашин СТАНОЈЛОВИЋ*

асистент Универзитета у Београду – Правног факултета, Србија

НЕРЕДОВНА ОСТАВА У РИМСКОМ И СРПСКОМ ПРАВУ**

Сажетак

Нередовна остiава је један од најсiорнијих инсiиципiуиa римкоi iрава. Верује се да води iорекло из исiочних iровинција Римскоi царсiива, а међу романисiима је сiорно да ли је iосiојала у класичном iраву. Доминантiна карактерисiика уiовора је да се дейозиiиару омоiућава уiоiшеба дейонованоi новца који он као власник може да iпроши уз обавезу да iа на захтiев дейоненiиa врати у исiиом номиналном износу и са iриiадајућом каматiом. На основу исiираживања ауiор верује да је инсiиципiуи iознавало класично iраво и да су за њеiову афирмацију најзаслужнији римски iравници Сцевола, Паиинијан и Павле. Инсiиципiуи није iознавало срiско средњовековно iраво. Грађански законик за Књажевсiиво Срiско, следећи аусiријски узор, није iрреiирао нередовну остiаву као самосiалну iравну усiанову, док је у савременом срiском iраву уређен чланом 722 Закона о облигационим односима. С iим у вези, ауiор указује на iошеницијалне недосiаиике усiанове у Нацрiу Грађанскоi законика Републике Србије из 2015. iодине.

* Електронска адреса аутора: vukasin.stanojlovic@ius.bg.ac.rs.

** Рад је написан у оквиру стратешког пројекта Правног факултета Универзитета у Београду под називом „Савремени проблеми правног система Србије“ за 2023. годину.

Paq користи језичко, историјско и системско тумачење њексвоа: Paul. Sent. 2.12.9, D.12.1.9.9, D.12.1.10, D.16.3.24, D.16.3.25.1, D.16.3.26.1, D.16.3.28, D.16.3.27, D.16.3.29.1, D.16.3.1.34, D.19.2.31. и историјски метод.

Кључне речи: Римско право. – Уговор о остави (*Depositum*). – Нередовна остава (*Depositum irregulare*). – Закон о облигационим односима. – Контрактна одговорност.

I Увод

Римски уговор о остави (лат. *depositum*) се дефинише као реалан, двострано неједнако обавезујући и добротин контракт *bonae fidei*, којим једна страна (депонент) предаје другој страни (депозитар) непотрошну покретну ствар на чување. Депозитар је као детентор имао обавезу да ствар одржава, чува и на захтев депонента врати са свим прираштајима и плодовима. Са друге стране, депонент је био обавезан да депозитару надокнади нужне и корисне трошкове и евентуалну штету коју је ствар проузроковала. Депонент је по начелу утилитета (*utilitas/Utilitätsgedanke*) у класичном праву одговарао за сваку штету (*omnis culpa*), а депозитар само за злу намеру (*dolus*, то јест *culpa lata*).¹ Депозитар није имао право на награду, компензацију или задржавање ствари (*retentio*), а уколико би је користио вршио је крађу употребе (*furtum usus*).² Оставодавац је своје захтеве утуживао са *actio depositi directa*, а оставопримац са *actio depositi contraria*, док је осуда по овој тужби резултирала губитком части (*infamia*). Претор је у зависности од околности случаја заинтересованој страни давао тужбу *in ius* или *in factum concepta*.³ Поред стандардног римског уговора о остави, у литератури се уобичајено наводе и његова три специфична облика: нужна остава (*depositum miserabile/necessarium*),⁴ нередовна остава (*depositum irregulare*)⁵ и секвестрација (*sequestratio*).⁶

1 G. Inst. 3.207; D.16.3.1; I.3.14.3.

2 I.4.1.6.

3 G. Inst. 4.47.

4 Вид. више Андреја Катанчевић, „Одговорност оставопримца за штету у римском праву“, *Проузроковање штете, накнада штете и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Ваљево, 2022, 549–552.

5 Ни класично ни посткласично римско право нису познавали нередовну оставу као именовани контракт, већ је кованица *depositum irregulare* креација *ius commune* и то највероватније коментатора Јасона од Мајна (ит. *Giassone del Maino*, 1435–1519). Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Pretoria, 1990, 218–219, фн. 229.

тужбе из оставе; по једнима је то тужба из фидуције, по другима специфична тужба која се подизала искључиво у околностима постојања оставе у нужди, а по трећима ништа друго до *actio furti nec manifesti*.¹³ Аутор сугерише да би било најисправније извести закључак да је прва римска кодификација предвидела посебну пеналну тужбу у случају да је нека ствар дата на чување, без претензија да је реч о постојању самосталног, именованог контракта; са настанком преторске *actio in factum*, која је гласила *in simplum*, тужба *in duplum* остала је резервисана за атипичан облик оставе у нужди.¹⁴ Самим тим занемаривање обавеза депозитара није више третирано као деликт, већ су његови поступци потпадали под правила о контрактној одговорности.

Дајући сумаран преглед историјата и карактеристика уговора о остави у римском праву, аутор у наставку рада обрађује институт нередовне оставе, указује на његов значај за савремено право и настоји да открије како је установа уређена у позитивном праву.

II Нередовна остава у класичном римском праву

Битна особина уговора о остави је карактер предмета који се даје на чување, а који мора бити непотрошна ствар. У супротном, уколико је реч о *res quae pondere numero mensurave constant*, то јест новцу, постојаће нередовна остава.¹⁵ Цимерман¹⁶ сматра да је реч о једној од најспорнијих установа римског права и додаје да није сигуран да ли се уопште може назвати *инститорском* у римском смислу те речи. Са друге стране, дели Казерово¹⁷ мишљење према коме установа води порекло са

13 Alan Watson, *The Law of Obligations in the Later Roman Republic*, Oxford, 1965, 157.

14 *Ibid.*, 157–158, 160.

15 Римски правници као предмет нередовне оставе наводе искључиво новац. Са друге стране, аутори на српско-хрватском говорном подручју, иако без утемељења у изворима, наводе да је предмет нередовне оставе могла бити свака генерична ствар. Тако на пример: Иво Пухан, *Римско право*, Београд, 1974, 308; Marjan Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1980, 264; Ante Romac, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1981, 299; Драгомир Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1984, 257; Обрад Станојевић, *Римско право*, Београд, 1997, 291; Жика Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2012, 377; Мирослав Милошевић, *Римско право*, Београд, 2016, 363; Срђан Шаркић, „Депозит у римском, византијском и српском средњовековном праву“, *Хармонизација грађанског права у региону* (ур. Дијана Марковић-Бајаловић), Источно Сарајево, 2013, 60; Милица Соврлић, „Нередовна остава у римском праву“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ* (ур. Снежана Соковић), Крагујевац, 2020, 43.

16 R. Zimmermann, 217.

17 Max Kaser, *Roman private law* (translated by R. Dannenbring), Pretoria, 1984, 205. Супротно Roger Vigneron, „Résistance du Droit romain aux influences hellénistiques: le cas du dépôt irrégulier“, *RIDA*, Nr. 31/1984, 307–324.

хеленског истока и истиче да је њена најшира примена била у банкарском сектору.¹⁸ Литевски¹⁹ прецизира да је институт настао у источном делу царства где је банкарски сектор био стабилан, а да се проширио на запад у посткласичном праву као одговор на растућу економску кризу и девалвацију новца.²⁰ Ратбон и Темин пишу да је реч о флексибилном институту који је настао због експанзије римског банкарског тржишта.²¹ Особеност овог контракта је да се оставопримцу омогућава употреба депонованог новца, уз обавезу да га на захтев оставодавца врати у истој номиналној вредности (*tatundem eiusdem generis*),^{22, 23} док га Литевски²⁴ дефинише као уговор о зајму заштићен *actio depositi*.

Приметно је да контракт садржи елементе римског депозита, али и уговора о зајму (*mutuum*), Римљанима добро познатог једностраног и добродиног правног посла *stricti iuris*. Због тога су и ставови преткласичних и класичних јуриспрудената о нередовној остави контрадикторни. Читајући Јустинијанова Дигеста и сачувана дела класичних правника, наилазимо на две школе мишљења. Прва, на чијем челу стоји Публије Алфен Вар, категорички одбацује постојање нередовне оставе, док друга, чији је протагониста Квинт Цервидије Сцевола, признаје њено постојање. Сходно томе намећу се два питања: да ли је класично римско право познавало нередовну оставу и ако јесте, откуда потреба за њеним постојањем.

1. *Argumenta contra*

Публије Алфен Вар, најцењенији ученик Сервија Сулпиција Руфа, припада правницима републиканске провенијенције (*veteres*).²⁵ Рођен је

18 R. Zimmermann, 217.

19 Wieslaw Litewski, „Le dépôt irrégulier“, *RIDA*, Nr. 21/1974, 225–226.

20 На основу наведеног и интерполистичке анализе текстова класичних римских правника, на коју ћемо се осврнути у наставку рада, Литевски негира постојање нередовне оставе у класичном праву, бар када је реч о западном делу царства.

21 Dominic Rathbone, Peter Temin, „Financial Intermediation in First-Century Ad Rome and Eighteenth-Century England“, *Pistoi Dia Ten Technen. Bankers, Loans and Archives in the Ancient World. Studies in Honour of Raymond Bogaert* (eds. Koenraad Verboven, Katelijn Vandorpe, Véronique Chankowski), Peeters, 2008, 416. Са друге стране, знамо да римски банкарски систем није познавао могућност прикупљања депозита којим би се финансирале инвестиције. R. Zimmermann, 218. Међутим, влада мишљење да је из римске нередовне оставе изникао савремени институт банкарског депозита. Kęstutis Laurinavicius, „The Legal Nature of Bank Deposits“, *Review of Central and East European Law*, Vol. 31, Nr. 3/2006, 291–330.

22 I.3.14.3.

23 D.16.3.25.1.

24 W. Litewski (1974), 217.

25 Gellius, NA 7.5.1.

у Кремони, Цисалпијска Галија. У младости је био обућар,²⁶ да би 39. године пре нове ере постао *consul suffesctus* и један од најугледнијих правника свога времена.²⁷ Захваљујући сачуваном одломку из његовог дела, знамо да у годинама у којима је живео и стварао нередовна остава није постојала:

D.19.2.31. *Alfenus libro quinto a Paulo epitomarum: In navem Saufeii cum complures frumentum confuderant, Saufeius uni ex his frumentum reddiderat de communi et navis perierat: quaesitum est, an ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere possunt oneris aversi actione. Respondit rerum locatarum duo genera esse, ut aut idem redderetur (sicuti cum vestimenta fulloni curanda locarentur) aut eiusdem generis redderetur (veluti cum argentum pusulatum fabro daretur, ut vasa fierent, aut aurum, ut anuli): ex superiore causa rem domini manere, ex posteriore in creditum iri. Idem iuris esse in deposito: nam si quis pecuniam numeratam ita deposuisset, ut neque clusam neque obsignatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliis eum debere apud quem deposita esset, nisi tantundem pecuniae solveret.*²⁸

[Неколицина је заједнички натоварила жито у Сауфејев брод; Сауфеј је једном од њих вратио жито, да би након тога брод потонуо. Могу ли остали да туже бродовласника за своје жито тужбом због крађе товара? Он (Сервије) је одговорио да се ствар може дати у закуп на два начина: или да би се вратила иста ствар, као када се одећа повери перачу рубља или да би се вратила иста врста ствари, као када дамо сребро занатлији да направи посуде или злато да направи прстење. У првом случају својина остаје код власника, а у другом се сматра да постоји зајам. Исто важи и код оставе: ако неко депонује незакључан и незапечаћен новац, већ га изброји, депозитар не дугује ништа, осим да врати новац у истој противвредности.]

Захваљујући Улпијану стичемо сазнања о нередовном депозиту у раном класичном праву. На основу његовог коментара преторовог едикта и парафразе ставова старијих колега знамо да институт није постојао у I веку нове ере. Тако би према наводима Нерве (умро 33. године) и Прокула (живео средином I века нове ере), са којим се слаже Марцел (живео у другој половини II века после Христа),²⁹ ако је предмет

26 Ante Romac, „Rimski advokati u Juvenalovim satirama“, *Odvjetnik*, br. 7–8/1974, 272.

27 Никола Мојовић, *Римско право. Књига I. Историја римског права*, Бања Лука, 2008, 293.

28 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

29 Adolf Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, 1953, 578, 595 и 653.

уговора о остави био новац који је депозитар могао да троши, поверилац против дужника имао на располагању *condictio certae creditae pecuniae*, док би сав ризик правног посла био на депозитару:

D.12.1.9.9. *Ulpianus libro 26 ad edictum: Deposui apud te decem, postea permisi tibi uti: Nerva Proculus etiam antequam moveantur, condicere quasi mutua tibi haec posse aiunt, et est verum, ut et Marcello videtur: animo enim coepit possidere. Ergo transit periculum ad eum, qui mutuam rogavit et poterit ei condici.*³⁰

[Дао сам ти у оставу десет. Касније сам ти дозволио да их користиш. Нерва и Прокул мисле да и пре тога за њихов повраћај имам кондикцију како код зајма, и то је тачно, што Марцел потврђује, јер се (оставопримац) опходи (према новцу) као да је његов. Дакле, ризик прелази на онога ко је тражио зајам, а против њега стоји кондикција.]

Као што читамо из напред наведеног, Улпијан (убијен 228. године)³¹ одобрава Нервине, Прокулове и Марцелове ставове и тежи да описану ситуацију уподоби правилима о римском зајму.³² То неспорно произлази и из још два текста:

D.12.1.10. *Ulpianus libro secundo ad edictum: Quod si ab initio, cum deponerem, uti tibi si voles permisero, creditam non esse antequam mota sit, quoniam debitu iri non est certum.*³³

[Али ако сам ти од почетка, када сам га депоновао, дозволио да га користиш, није извесно да ли ће ти припасти (у својину), јер се то не дешава док се (новац) не употреби.

D.16.3.1.34. *Ulpianus libro 30 ad edictum: Si pecunia apud te ab initio hac lege deposita sit, ut si voluisses uteris, prius quam utaris depositi teneberis.*³⁴

[Ако је новац депонован код тебе уз договор да га ти, ако желиш, можеш користити, онда ћеш у периоду пре него што га почнеш користити одговарати по *actio depositi*.]

30 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

31 А. Berger, 750.

32 Исто мисли и Африкан, правник из времена владавине цара Хадријана и Антонина Пија у D.17.1.34. пр: ... *Nec huic simile esse, quod, si pecuniam apud te depositam conve-nerit ut creditam habeas, credita fiat, quia tunc nummi, qui mei erant, tui fiunt*: ... [Није исто као када је договорено да ти позајми новац који сам депоновао код тебе, јер онда настаје зајам, а кованице које су биле моје постају твоје.]. Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 10. 4. 2023; Н. Мојовић, 350.

33 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

34 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

Ова ригидна концепција прави јасну дистинкцију између зајма и оставе. Све док се ствар, конкретно (запечаћен) новац, предаје другој страни у детенцију на бесплатно чување, уз обавезу да се врати, постојаће остава. Ако се пак депонује незакључана и незапечаћена сума (*neque clusam neque obsignatam*), то јест ако се изброји и преда тачан износ новца (*pecunia numerata*) и оставопримац почне да га троши уз сагласност оставодавца (ако би било самоиницијативно чинио би крађу),³⁵ остава прераста у зајам. Сагласност депонента има новаторно дејство којим се гаси један облигациони однос (остава) и настаје други (зајам), а депозитарева детенција трансформише у својину (*traditio brevi manu*), па он као сопственик стиче пуну власт на ствари. Тим чином мења се и основ одговорности, па некадашњи оставопримац више не одговара за *dolus*, то јест *culpa lata*, већ као власник за своју ствар (*casum sentit dominus*). Његова обавеза да врати одређену суму није утужива тужбом *ex fide bona (actio depositi)*, већ кондикцијом (*condictio certae creditae pecuniae*). У том случају, поверилац би остваривао право на камату само ако је уговорена формалним правним послом (*stipulatio usurarum*).

2. *Argumenta pro*

Напред наведено дало би повода да се *a priori* одбаци хипотеза о постојању нередовне оставе у класичном праву. Међутим, није тако. Друга група правника полемисала је о истим проблемима и стала на становиште да није реч ни о остави, ни о зајму, већ засебном контракту *bonae fidei*. Делује да је превагу у ставовима однело питање камате,³⁶ иако Литевски³⁷ сматра да је питање камате било секундарне природе, а да је примаран интерес оставодавцу био да повери одређену своту новца на чување. Мишљење по коме депозитар дугује камату ако се служи депонованим новцем, без обзира на то да ли је уговорена, потиче

---

35 Соврлић пише да је нередовна остава могла настати на два начина: прећутно или споразумом. Сматра да је уговор прећутно настајао ако би се предала на чување незапечаћена сума новца. Држимо да тврдња нема утемељења у изворима и да би случај присвајање новца (запечаћеног или незапечаћеног) од стране депозитара, а без сагласности депонента, то била крађа. М. Соврлић, 43. Такође, Литевски указује да је коришћење новца у депозиту засновано на вољи депонента што представља суштинску особину овог контракта. Wieslaw Litewski (1975), 305.

36 Ludwig Mitteis, „Trapezitika“, ZSS, Vol. 19, Nr. 1/1898, 209; Klaus Geiger, *Das depositum irregulare als Kreditgeschäft*, München, 1962, 56. Станојевић наводи да је од тренутка када је депонент стекао право да убира камате за депоновани новац, нередовна остава од пријатељске услуге прерасла у банкарски посао. Обрад Станојевић, *Зајам и камаџа. Историјска и ујореднојравна сјудуија*, Београд, 1966, 118.

37 W. Litewski (1974), 218.

од Квинта Цервидија Сцеволе, члана царског савета Марка Аурелија и *praefectus vigilum* 175. године:³⁸

D.16.3.28. *Scaevola libro primo responsorum: Quintus Caecilius Candidus ad Paccium Pogatianum epistulam scripsit in verba infra scripta: „Caecilius Candidus Paccio Pogatiano suo salutem. Biginti quinque nummorum quos apud me esse voluisti, notum tibi ista hac epistula facio ad ratiunculam meam ea pervenisse: quibus ut primum prospiciam, ne vacua tibi sint: id est ut usuras eorum accipias, curae habebō.“ Quaesitum est, an ex ea epistula etiam usurae peti possint. Respondi deberi ex bonae fidei iudicio usuras, sive percepit sive pecunia in re sua usus est.*³⁹

[Квинт Цецилије Кандид написао је писмо Пацију Рогацију: „Цецилије Кандид поздравља Пација Рогација. Што се тиче (двадесет пет) сестерција које си желео да ми даш, овим писмом те обавештавам да сам их уписао у моју књигу. Побринућу се што пре да ти их вратим. Тачније, побринућу се да добијеш и камату.“ Постављено је питање да ли се на основу овог писма може тражити и камата. Одговорио сам да се по послу *bonae fidei* дугује камата, без обзира да ли је (Цецилије) чувао новац или га је трошио за своје послове.]

Прихватајући ставове свог учитеља, Папинијан (погубљен 212. године)⁴⁰ остаје при томе да није реч ни о остави ни о зајму, већ атипичном контракту *bonae fidei* и додаје да депозитар дугује камату и када је у доцњи. Према његовом наводу (D.16.3.25.1), примарна обавеза и камата утужује се истом тужбом (*actio depositi*).

D.16.3.24. *Papinianus libro nono quaestionum: „Lucius Titius Sempronio salutem. Centum nummos, quos hac die commendasti mihi adnumerante servo Stichio actore, esse apud me ut notum haberes, hac epistula manu mea scripta tibi notum facio: quae quando voles et ubi voles confestim tibi numerabo.“ Quaeritur propter usurarum incrementum. Respondi depositi actionem locum habere: quid est enim aliud commendare quam deponere? Quod ita verum est, si id actum est, ut corpora nummorum eadem redderentur: nam si ut tantundem solveretur convenit, egreditur ea res depositi notissimos terminos. In qua quaestione si depositi actio non teneat, cum convenit tantundem, non idem reddi, rationem usurarum haberi non facile dicendum est. Et est quidem constitutum in bonae fidei iudiciis, quod ad usuras attinet ut tantundem*

38 Н. Мојовић, 357.

39 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

40 А. Berger, 617.

*possit officium arbitri quantum stipulatio: sed contra bonam fidem et depositi naturam est usuras ab eo desiderare temporis ante moram, qui beneficium in suscipienda pecunia dedit. Si tamen ab initio de usuris praestandis convenit, lex contractus servabitur.*⁴¹

[Луције Тиције поздравља Семпронија. Што се тиче сто новчића које си ми на овај дан поверио на чување, а које је одбројио роб Стих као заступник, обавештавам те да су код мене и то потврђујем овим писмом написаним својеручно. Овај новац ћу ти избројати када желиш и где желиш. Поставља се питање око израчунавања камате. Одговорио сам да има места за *actio depositi*; јер шта је друго поверити некоме на чување, него оставити у депозит? То је тачно ако је уговорено да ће бити враћен исти новац који сам ти дао. Али ако је уговорено да ће иста количина бити плаћена, онда овај случај прелази добро познате границе уговора о депозиту. У оваквом случају, ако се не може подићи тужба из депозита, јер је уговорено да се враћа иста количина, а не иста ствар, није лако одговорити да ли има основа за камату. У споровима *bonae fidei* утврђено је да је, кад је реч о каматама, надлежност судије као код стипулације; јер супротно је начелу поштења и поверења и природи депозита тражити камату од депозитара који је показао добру вољу у чувању повереног му новца, пре него је дужник, депозитар, пао у доцњу. Ако је пак од почетка уговорена камата, онда се мора поштовати уговор.]⁴²

D.16.3.25.1.⁴³ *Papinianus libro tertio responsorum: Qui pecuniam apud se non obsignatam, ut tantundem redderet, depositam ad usus proprios convertit, post moram in usuras quoque iudicio depositi condemnandus est.*⁴⁴

[Онај ко незапечаћен новац који му је остављен у депозит, уз обавезу да врати исти износ, искористи за своје потребе, ако падне у доцњу, биће осуђен да плати и камате на основу *actio depositi*.]

---

41 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

42 Милена Полојац, *Практикум за римско право. Текстови и случајеви римских правника из облигационог права*, Београд, 2018, 107–108.

43 Интересантно је што Литевски сматра да је реч о интерполацији и да се у оригиналном тексту радило о редовној остави, а да се камата у том случају плаћала само ако је постојао *furtum usus*. Још интересантнији је његов закључак: „Il n'apporte donc aucune preuve positive de la reconnaissance du dépôt irrégulier par Papinien, mais il ne l'exclut pas non plus.“ [Стога он (фрагмент) не пружа никакав доказ да је Папинијан признавао нередовни депозит, али га ни не искључује!]. W. Litewski (1974), 262.

44 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

Два текста из два различита извора другог Сцеволиног ученика, Павла⁴⁵ (живео на прелазу из II у III век),⁴⁶ могу деловати контрадикторно. Наиме, јуриспрудент у свом чувеном делу *Sententiae* или *Sententiarum receptarum ad filium libri V* бележи следеће:

Paul. Sent. 2.12.9:⁴⁷ *Si pecuniam deposuero eaque uti tibi permisero, mutua magis videtur quam deposita, ac per hoc periculo tuo erit.*⁴⁸

[Ако ти депонујем новац, па ти допустим да га користиш, чини се као да је зајам, а не остава, па је због тога ризик на теби.]

Са друге стране, Јустинијанови компилатори су у Дигеста унели и овај Павлов текст:⁴⁹

45 Павле нам преноси један интересантан правни проблем: D.16.3.27. *Paulus libro septimo responsorum: Lucius Titius cum haberet filiam in potestate Seiam, Pamphilus servo alieno in matrimonium collocavit, cui etiam dotem dedit, quam sub titulo depositi in cautionem contulit, et postea nulla denuntiatione a domino facta pater decessit, mox et Pamphilus servus: quaero, qua actione Seia pecuniam petere possit, cum ipsa patri heres extiterit. Paulus respondit, quoniam dos constitui non potuit, ex causa depositi actione de peculio pecuniam repetendam.* [Луције Тиције, док је имао под влашћу ћерку Сеју, удао ју је за туђег роба Памфила и дао мираз, који је положио као јемство у оставу; потом је отац умро, а убрзо и роб Памфил. Питање је којом тужбом може Сеја, као наследница свог оца, захтевати новац? Павле је одговорио да с обзиром на то да мираз није настао, новац може повратити из пекулијума по основу депозита.]. Имајући у виду да мираз није настао, нема места примени *actio rei uxoriae*, те отуда питање како ће Сеја да поврати новац који је дат у оставу туђем робу, а кога је након смрти наследио његов господар. Вотсон пише да ће Сеја моћи да поврати новац из пекулијума њеног несуденог мужа под условом да се чињенично стање подведе под нередовну оставу. Пример може послужити као доказ да је Павле сматрао нередовну оставу за самосталан институт. Alan Watson, „A Slave’s Marriage: Dowry or Deposit“, *Journal of Legal History*, Vol. 12, Nr. 2/1991, доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023, 136.

46 A. Berger, 623.

47 Coll. 10.7.9.

48 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

49 Павле о нередовном депозиту пише и у D.16.3.26.1. *Paulus libro quarto responsorum: Lucius Titius ita cavuit: „Elabon kai exw eis logon parakatavykys ta progegrammena tou arguriou dynaria muria, kai panta poiysw kai sunfwnw kai hwmologysa, hws progegraptai: kai sunevemyxorygysai soi tokon hekastyx mnas hekastou mynos obolous tessaras mexri tys apodosewxs pantos tou arguriou.“* [id est: *Accepti et habeo ex causa depositi supra scripta decem milia denarium et faciam omnia et consentio et promisi ita ut supra scriptum est, et conveni praestare tibi usuras in singulas minas per singulos menses assium quaternorum, donec universa summa reddatur.*] *Quaero, an usurae peti possunt. Paulus respondit eum contractum de quo quaeritur depositae pecuniae modum excedere, et ideo secundum conventionem usurae quoque actione depositi peti possunt.* [Луције Тиције је изјавио: Примимо сам и депонувао напред поменутих десет хиљада денара; и учинићу све што сам рекао и обећао као што је напред наведено; и обавезао сам се да ћу ти платити камату за сваку мину, по четири обола сваког месеца, док се цела сума не исплати; питам може ли се тражити камата. Павле је одговорио да тај уговор

D.16.3.29.1. *Paulus libro secundo sententiarum: Si ex permissu meo deposita pecunia is penes quem deposita est utatur, ut in ceteris bonae fidei iudiciis usuras eius nomine praestare mihi cogitur.*⁵⁰

[Ако депозитар депоновани новац користи уз моју дозволу, као и код других тужби *bonae fidei*, мора ми исплатити камату.]

Сматрамо да наведени одломци нису противречни и да текст Paul. Sent. 2.12.9. треба тумачити на следећи начин. Овде се не ради о негирању нередовне оставе као засебног контракта *bonae fidei*, већ одређивања одговорности страна у облигационом односу. Ромац преводи реченицу *mutua magis videtur quam deposita* као „сматра се да се ту ради више о зајму него остави“⁵¹ што је недовољно прецизно и може бити узрок забуне.⁵² У конструкцији цитиране реченице употребљен је пасив, па би се у том случају глагол *vidēre* (искоришћена је реч *videtur* у трећем лицу једнине презенте пасива индикатива) имао превести као „чинити се“, „деловати (као)“. Оно што Павле хоће да нам каже је да депозитар из нередовне оставе одговара као зајмопримац, а не као оставопримац.⁵³ За разлику од депозитара из оставе који као детентор одговара за *dolus*, то јест *culpa lata*, депозитар је у нередовној остави власник повереног новца и сходно томе одговара као и зајмопримац. У другом тексту (D.16.3.29.1) јуриспрудент потврђује ставове свог учитеља и истиче да је реч о контракту *bonae fidei* код кога се обавезно дугује камата.

о коме се распитује премашује (оквире) депозита новца, па самим тим у складу са уговором, камата се може утужити с *actio depositi*]. Иако Павле потврђује да се у наведеном примеру не ради о остави, Литевски закључује да јуриспрудент има у виду зајам, одбацујући могућност да је реч о нередовној остави. Тврђњу базира на претпоставци да је реч о интерполацији, а хипотезу да је текст интерполиран заснива на хипотези да је и у Paul. Sent. 2.12.9. реч о интерполацији. Приметно је да аутор у свим Павловим текстовима види уплив Јустинијанових компилатора, а ставове базира на конструкцији реченице и стилу. Идеја није оригинално његова, већ потиче од романиста с почетка XX века, међу којима се посебно истичу Набер и Лонго. Управо супротно, сматрамо да у D.16.3.26.1. Павле потврђује да није реч о редовној остави, већ да има у виду нередовну оставу. Jean Charles Naber, „Observatiunculae iuris romani“, *Mnemosyne*, Nr. 34/1906, 59; Carlo Longo, „Appunti sul deposito irregolare“, *BIDR*, Nr.18/1906, 121–156; Wieslaw Litewski, „Le dépôt irrégulier (II)“, *RIDA*, Nr. 22/1975, 295–304; доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 11. 4. 2023.

50 Доступно на адреси: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>, 8. 4. 2023.

51 Iulii Pauli, *Sententiae ad filium* (priređio i preveo Ante Romac), Zagreb, 1989, 85.

52 Тако на пример, Николић и Соврлић на основу Ромчевог превода изводе закључак да Павле у својим Сентенцама негира постојање нередовне оставе. Ђорђе Николић, „Неправа остава“, *Правни животи*, бр. 10/2001, 458; М. Соврлић, 43.

53 Литевски одбацује ово тумачење сматрајући да се Павле у првом делу реченице бави правном квалификацијом правног посла, а у другом његових правних последица, односно тиме ко сноси одговорност за *preiculum*. W. Litewski (1975), 297.

Читаоцу је јасно да се на основу напред наведених текстова не може извести генералан закључак, али ни потврдити ни одбацили хипотеза да класично право није познавало нередовну оставу као самосталан уговор *bonae fidei*. Наша претпоставка је да је реч о атипичној установи римског права, сликовито речено „страном телу“ у римском правном систему које је требало уподобити постојећој регулативи. Шареноликост ставова и поларитет мишљења римских правника могу се објаснити чињеницом да је реч о младој установи. Класични јуриспруденти нису били сигурни како треба уобличи ову „хеленску новотарију“, те отуда две дијаметрално супротне школе мишљења. Ипак, делује да су Сцеволина, Папинијанова и Павлова виђења однела превагу и да је нередовна остава као контракт *bonae fidei* настао у позном класичном праву. На основу сачуваних одломака у Дигестама, знамо са сигурношћу да је институт постојао у Јустинијановом праву. Даљом доктринарном обрадом установа је послужила као плодно тло за развој савременог уговора о новчаном депозиту, улогу на штедњу, депоновању хартија од вредности, банкарском текућем рачуну и ускладиштењу.⁵⁴

3. Практична потреба за постојањем нередовне оставе

Нередовна остава је мешовит, реалан, онерозан, једнострано обавезујући и *bonae fidei* уговор који у себи обједињује елементе римске оставе и зајма. Ставови дела класичних правника да депозитар у нередовној остави стиче својину на новцу, као и да обавезно дугује камату,⁵⁵ неспојиви су са лукративним карактером депозита. Са друге стране, зајам настаје у искључивом интересу зајмопримца, док код нередовне оставе оставодавац има интерес да свој капитал повери на чување оставопримцу.⁵⁶ У томе се огледа економско-социјална функција контракта.⁵⁷ С обзиром на то да оставодавцу није битно да ли ће му бити враћене идентичне кованице, већ је заинтересован за њихову номиналну вредност, не постоји препрека да се депозитару дозволи њихово коришћење, а да се за ту услугу наплати камата. Додатно, ако знамо да се уговор закључује у интересу оставодавца, а не као код зајма у интересу зајмопримца, депонент је могао тражити новац натраг у сваком тренутку, па и пре истека рока. Нередовна остава превазилази

54 Ђ. Николић, 449.

55 Према Литевском, код нередовне оставе су постојале две врсте камата: затезна, која се плаћала за коришћење новца (*uti*) по одобрењу депонента и уговорна која се плаћала по основу додатног споразума (*pactum*). W. Litewski (1974), 261–262; W. Litewski (1975), 302.

56 R. Zimmermann, 217.

57 Paul-Frédéric Girard, *Manuel élémentaire de droit romain*, Paris, 1918, 541.

и непрактичност римског зајма која се огледала у томе што се камата морала уговорати посебном стипулацијом и што се примењивао приговор по *SC Macedonianum*, али и *exceptio non numeratae pecuniae*.⁵⁸

III Нередовна остава у српском праву

Римска правила о остави наставила су да живе у српској средњовековној држави захваљујући преради византијских правних и црквених извора.^{59, 60} Са друге стране, у српским средњовековним изворима немамо сачуваних записа о нередовној остави.

Јован Хаџић, писац *Грађанскої законика за Књажевство Срїско* (СГЗ) од четрнаест чланова о остави (§§ 957–970) које садржи *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB) преузео је тринаест (§§ 569–581).⁶¹ За разлику од ABGB који нередовну оставу уређује у посебном члану (§ 959), Хаџић је извршио сублимацију чланова §§ 958–959 у § 571 СГЗ. Оба законика, на први поглед, идентично третирају установу:

§ 959 *Ако је чувару, на његов захтев или услед својевољне ѿонуде остављачеве, доушћено у ѿдиребљавати сивар, то онда у првом случају уговор пресѿаје биѿи уговор о остави одмах ѿ*

---

58 William Warwick Buckland, *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Cambridge, 1921, 467.

59 XI поглавље Еклоге (*ἐκλογή*) носи наслов *Περὶ πάσης παραθήκης* („О свим оставама“), а XVIII поглавље Прохирона (*Πρόχειρος Νόμος*) под насловом *Περὶ καταθήκης* („О оставама“) садржи правила о остави у четрнаест чланова. Поглавље XXV Епанагоге (*ἐπιαναγωγή*) садржи шеснаест чланова о остави, а Синтагма Матије Властара (*Συνταγμα σαπονιτ*) преузима само две одредбе из Прохирона под насловом *Περὶ παρακαταθήκης* („О оставама“). С. Шаркић, 61–62.

60 Поглавље 48 Законоправила Светог Саве под насловом *Избор из закона Боїом дайїої Мојсију* садржи кратко поглавље о остави (*О ѿкладѿе*), а осамнаести титулус *ω ѿкладѿѿи* („О остави“), 55. поглавља истог законика, садржи свих четрнаест правила из Прохирона. Редактори скраћене Ситнагме преузели су комплетно поглавље из Властареве Синтагме и придодали му још један члан о одговорности оставопримца који не садржи грчки оригинал. Важан извор сазнања о остави у српској средњовековној држави су и уговор са Дубровником, међу којима се издвајају: уговор Дубровачке општине са Которском комуном од 5. јуна 1279. године, уговор о остави закључен између Дубровачке општине и жупана Десе, сина краља Владислава од 3. јула 1281. године и уговор који су потписали Дубровник и деспот Ђурађ Бранковић 25. јануара 1441. године. Значајна су и два писма у којима се помиње остава: прво које упућује цар Душан из Сера Дубровчанима 23. фебруара 1355. године и писмо које Дубровчани адресирају кнегињи Милицы 6. децембра 1395. године. С. Шаркић, 62–66.

61 Види више Јелена Даниловић, „Српски грађански законик и римско право“, *Сїо ѿдесетї ѿгодина од доношења Срїскої грађанскої законика (1844–1994)* (ур. Миодраг Јовичић), Београд, 1996, 52–54.

*доуишћењу, а у другом од њренујка кад је њонуда њримљена, или од кад је са њримљеном сјвари одисја учињена ујојшеба, и ујовор о осјави њрелази код њојрошних сјвари у ујовор о зајму, а код њејојрошних у ујовор о њослузи, и њада насјуујају с њим везана њрава и дужносји.*⁶²

§ 571 Сјвар на осјаву њримљену чувар нема њрава на своју корисји ујојшебисји нисји уживајсји, осим случаја, ако њо осјављач нарочисјо сам дозволи; но онда њресјјаје исји ујовор бисји аманесјом и њрелази у наруч, најам, или зајам, њо разлици сјвари и ујојшебљења.⁶³

Карактеристично је да АВGB не познаје нередовну оставу као самосталан контракт, већ чињенично стање које би јој одговарало квалификује на исти начин као и римски правници Алфен Вар, Нерва, Прокул, Африкан, Марцел и Улпијан. Попут ових јуриспрудената, аустријски законодавац прави јасну разлику када постоји уговор о остави, а када зајам (послуга ако је реч о непотрошним стварима), негирајући постојање института нередовне оставе. Читајући § 571 СГЗ стичемо утисак да је институт уређен по узору на § 959 АВGB. Упркос наведеном, проф. Аранђеловић⁶⁴ истиче да је нередовна остава могућа по СГЗ. Он напомиње да је цитирана норма диспозитивне природе и да ће остава прерасти у зајам искључиво на основу сагласности воља страна у облигационом односу. То имплицира да су стране слободне да изјавама воље дерогирају § 571 СГЗ и закључе било који правни посао који не вређа јавни поредак и морал.⁶⁵ Следствено, ситуација у којој једна страна предаје другој заменљиву ствар на чување, с правом употребе и обавезом враћања исте количине исте ствари, може бити третирана као нередовна остава, јер је СГЗ изричито не забрањује. Уважени професор додаје и да се уговор може закључити изричито или прећутно у зависности од прилика и особина лица.⁶⁶ Сматрамо да је наведено системско тумачење § 571 СГЗ исправно, иако остаје чињеница да законик не познаје нередовну оставу као именован контракт.

За разлику од средњовековног и модерног, савремено српско право познаје нередовну оставу као самосталан именован уговор. Проф.

62 Драгољуб Аранђеловић, *Аустријски грађански законик* (превод), Београд, 1922, 267.

63 Доступно на адреси: <https://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama.html>, 19. 4. 2023.

64 Драгољуб Аранђеловић, „О остави или аманету“, *Правне расправе*, Београд, 1921, 46.

65 *Ibid.*

66 *Ibid.*

Константиновић нормира институт у члану 722 Закона о облигационим односима (ЗОО) под насловом *Нейрава*⁶⁷ *остѡава*:

Члан 722: *Каг су у остѡаву даѡе заменљиве стѡвари с ѡравом за остѡавоѡримца да их ѡѡѡроши и обавезом да враѡи исѡу количину стѡвари исѡе врѡе, онда се на ѡеѡве односе са остѡаводавцем ѡримењују ѡравила уѡвора о зајму, само ће у ѡѡледу времена и месѡа враѡања важии ѡравила уѡвора о остѡави, ако уѡварачи нису шѡо друѡо одредили у ѡом ѡѡледу.*⁶⁸

Решење савременог српског права одступа од СГЗ и приклања се концепцији института у позном класичном и посткласичном римском праву.⁶⁹ Према правилима српског права, то је мешовит уговор који садржи карактеристике уговора о зајму и уговора о остави, док је норма којом је дефинисан диспозитивне природе. Имајући у виду двојност института, Перовић⁷⁰ се пита да ли је нередовна остава у суштини зајам или остава и додаје да је проф. Константиновић прихватио теорију апсорпције према којој један елемент уговора апсорбује други, тако да се на цео уговор имају применити правила која важе за тај елемент; самим тим, у српском праву се на институт нередовне оставе примењују правила о уговору о зајму, осим у погледу времена и места враѡања ствари, ако се странке нису другачије споразумеле.

Нацрт Грађанског законика Републике Србије (Нацрт) из 2015. године уређује нередовну оставу у члану 1056 под насловом *Нейрава остѡава*:

Члан 1056 став 1: *Каг су у остѡаву даѡе заменљиве стѡвари с ѡравом за остѡавоѡримца да их ѡѡѡроши и обавезом да враѡи исѡу количину стѡвари исѡе врѡе, онда се на ѡеѡве односе са остѡаводавцем ѡримењују одредбе о уѡвору о зајму, а о времену и месѡу враѡања одредбе о уѡвору о остѡави, ако уѡворне стѡране нису шѡо друѡо одредили у ѡом ѡѡледу.* Став 2: *Исѡо вреди ако је*

---

67 *Depositum irregulare* се на српски језик преводи тројако као нередовна, неправна или неправилна остава. Речи су синоними и означавају исту установу.

68 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/2020.

69 Упоред.: § 700 немачког Грађанског законика (*Bürgerliches Gesetzbuch* – BGB), § 472 мађарског Грађанског законика (*Polgári törvénykönyv*), чл. 481 швајцарског Законика о облигацијама (*Code civil suisse*), чл. 1782 италијанског Грађанског законика (*Codice Civile*), чл. 845 пољског Грађанског законика (*Kodeks cywilny*).

70 Слободан Перовић, *Облигационо ѡраво*, Београд, 1981, 748. О теоријским концепцијама правне природе института вид. више Ђ. Николић, 458–461.

*у оставу даји новац у незаввореном омоћу, а није уговорено да је оставопримац дужан враћити исте новчанице.*⁷¹

Јасно је да је законодавац у члану 1056 став 1 уредио институт по угледу на члан 722 важећег ЗОО. Међутим, нејасна је потреба за прописивањем става 2. Тачно је да постоји идентична одредба у Константиновићевој *Скици за законик о облигацијама и уговорима* (члан 745 став 2),⁷² али сматрамо да је с правом изостављена у финалном тексту ЗОО. Наиме, писац Нацрта (или проф. Константиновић) је наслањајући се на традицију римског права и члан 481 став 2 швајцарског Законика о облигацијама, прописао да ће „ако је у оставу дат новац у незаввореном омоту, а није уговорено да је оставопримац дужан вратити исте новчанице“ постојати нередовна остава. Ако знамо да је у римском праву предмет нередовне оставе могао бити искључиво новац, односно да римски јуриспруденти као предмет уговора наводе само новац, јасна је потреба за прецизирањем. Римски правници су својим грађанима појаснили да ће ако се преда на чување запечаћен новац постојати остава, односно ако се преда незапечаћен новац који депозитар може да троши, постојати нередовна остава. Потреба за тумачењем је сврсисходна и целисходна. Са друге стране, српски законодавац је као предмет нередовне оставе навео *заменљиве ствари* што значи да се могу депоновати све генеричне ствари. Одредница *заменљиве ствари* је употребљена као генусни појам који обухвата све генеричне ствари – новац, хартије од вредности, вино, жито, брашно и слично. Ако знамо да су још римски правници дефинисали новац као потрошну ствар чија се суштина употребом не мења, али онај ко га троши може то само једном урадити,⁷³ јасно је да је реч о генеричној ствари. Самим тим, став 2 чини се излишним.⁷⁴ Но, поред тога он је и нејасан. За разлику од лаичке јавности, ученом правнику је јасно да се став 2 има тумачити да депозитар стиче право својине на депонованом новцу уколико то није изричито забрањено, прецизније ако је на чување предата незапечаћена сума новца, да су се уговорне стране прећутно споразумеле о закључењу неправне оставе. Уколико писац Нацрта одлучи да став 2 задржи у коначној верзији будућег Грађанског законика Републике Србије, сматрамо нужним

71 Доступно на адреси: <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>, 13. 4. 2023.

72 Михаило Константиновић, *Облигације и уговори. Скица за законик о облигацијама и уговорима*, Београд, 1996, 256.

73 Вукашин Станојловић, „Одговорност послугопримца за штету у класичном римском праву“, *Проузроковање штеће, накнада штеће и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Ваљево, 2022, 581.

74 Навод потврђује и судска пракса. Судови немају дилему да је новац заменљива ствар и да може бити предмет уговора о нередовној остави. Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 2142/2017 од 12. 10. 2017, *Paragraf Lex*.

извршити његову стилизацију како би се отклониле дилеме у погледу права и обавеза страна у облигационом односу.

IV Закључак

Највећи број романиста је сагласан да је нередовна остава настала у грчким провинцијама Римског царства. Оно око чега се споре је да ли је институт постојао у класичном римском праву. Анализирајући сачуване текстове римских правника, закључујемо да су постојала два виђења. Једна група правника коју чине Алфен Вар, Нерва, Прокул, Африкан, Марцел и Улпијан, негира њено постојање и прецизно разликује када постоји уговор о остави, а када уговор о зајму. *A contrario*, Сцевола, Папинијан и Павле расправљају о нередовној остави као самосталном уговору *bonae fidei* који у себи обједињује елементе римске оставе и зајма. Делује да су њихови ставови однели превагу и да је институт настао у позном класичном праву. Јустинијанови компилатори су презузели установу која је наставила да живи и у посткласичном праву.

У римском праву, разлог настанка нередовне и редове оставе је исти – депонент склапа правни посао, то јест поверава ствар (новац) депозитару на чување. За разлику од редовне оставе, код нередове: 1) предмет правног посла је новац (заменљива ствар); 2) депозитар стиче право својине на новцу и може њиме слободно располагати; 3) обавеза оставопримца не гласи на повраћај индивидуалне ствари, већ генеричне ствари исте врсте и каквоће (номиналне вредности новца); 4) као власник, депозитар одговара *omnis culpa*; и 5) обавезно дугује камату без обзира на то да ли је уговорена.

Српско средњовековно право није познавало нередовну оставу, а модерно право, следећи аустријски узор, негира њену самосталну природу. Ипак, постоје тумачења да су уговорне стране могле закључити овај уговор, јер га СГЗ изричито не забрањује. У савременом праву институт је уређен чланом 722 ЗОО. Следствено прихваћеној теоријској концепцији на овај уговор се примењују правила која важе за уговор о зајму, осим у погледу времена и места враћања ствари, када се примењују правила о уговору о остави. Норма је диспозитивне природе.

Коришћена литература

- Аврамовић Сима, Станимировић Војислав, *Упоредна правна традиција*, Београд, 2019. (Avramović Sima, Stanimirović Vojislav, *Uparedna pravna tradicija*, Beograd, 2019)
- Аранђеловић Драгољуб, *Аустријски грађански законик* (превод), Београд, 1922. (Arandelović Dragoljub, *Austrijski građanski zakonik* (prevod), Beograd, 1922)
- Аранђеловић Драгољуб, „О остави или аманету“, *Правне расправе*, Београд, 1921. (Arandelović Dragoljub, „O ostavi ili amanetu“, *Pravne rasprave*, Beograd, 1921)
- Berger Adolf, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, 1953.
- Бујуклић Жика, *Римско приватно право*, Београд, 2012. (Bujuklić Žika, *Rimsko privatno pravo*, Beograd, 2012)
- Buckland William Warwick, *A Text-Book of Roman Law From Augustus to Justinian*, Cambridge, 1921.
- Watson Alan, „A Slave’s Marriage: Dowry or Deposit“, *Journal of Legal History*, Vol. 12, Nr. 2/1991.
- Watson Alan, *The Law of Obligations in the Later Roman Republic*, Oxford, 1965.
- Vigeneron Roger, „Résistance du Droit romain aux influences hellénistiques: le cas du dépôt irrégulier“, *RIDA*, Nr. 31/1984.
- Вишић Марко, *Закони древне Месопотамије*, Сарајево, 1989. (Višić Marko, *Zakoni drevne Mesopotamije*, Sarajevo, 1989)
- Geiger Klaus, *Das depositum irregulare als Kreditgeschäft*, München, 1962.
- Girard Paul-Frédéric, *Manuel élémentaire de droit romain*, Paris, 1918.
- Даниловић Јелена, „Српски грађански законик и римско право“, *Сто педесет година од доношења Српског грађанског законика (1844–1994)* (ур. Миодраг Јовичић), Београд, 1996. (Danilović Jelena, „Srpski građanski zakonik i rimsko pravo“, *Sto pedeset godina od donošenja Srpskog građanskog zakonika (1844–1994)* (ur. Miodrag Jovičić), Beograd, 1996)
- Diódsi György, *Contract in Roman Law: From the Twelve Tables to the Glosators*, Budapest, 1981.
- Evans-Jons Robin, „The Penal Characteristics of the ‘actio depositi in factum’“, *Studia et documenta historiae et iuris*, Nr. 52/1986.
- Zimmermann Reinhard, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Pretoria, 1990.

- Јасић Стојан, *Закон старијег и средњег века. Хамурабијев законик*, Београд, 1968. (Jasić Stojan, *Zakoni starog i srednjeg vijeka. Hamurabijev zakonik*, Beograd, 1968)
- Kaser Max, *Roman private law* (translated by R. Dannenbring), Pretoria, 1984.
- Катанчевић Андреја, „Одговорност оставопримца за штету у римском праву“, *Прозроковање штете, накнада штете и осигурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Ваљево, 2022. (Katančević Andreja, „Odgovornost ostavo-primca za štetu u rimskom pravu“, *Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje* (ur. Zdravko Petrović, Vladimir Čolović, Dragan Obradović), Beograd – Valjevo, 2022)
- Knopf Ellen, *Contracts in Athenian Law*, doctoral dissertation, New York, 2005.
- Константиновић Михаило, *Облијације и уговори. Скица за законик о облијацијама и уговорима*, Београд, 1996. (Konstantinović Mihailo, *Obligacije i ugovori. Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd, 1996)
- Laurinavicius Kęstutis, „The Legal Nature of Bank Deposits“, *Review of Central and East European Law*, Vol. 31, Nr. 3/2006.
- Litewski Wieslaw, „Le dépôt irrégulier“, *RIDA*, Nr. 21/1974.
- Litewski Wieslaw, „Le dépôt irrégulier (II)“, *RIDA*, Nr. 22/1975.
- Longo Carlo, „Appunti sul deposito irregolare“, *BIDR*, Nr. 18/1906.
- Милошевић Мирослав, *Римско право*, Београд, 2016. (Milošević Miroslav, *Rimsko pravo*, Beograd, 2016)
- Mitteis Ludwig, „Trapezitika“, *ZSS*, Vol. 19, Nr. 1/1898.
- Мојовић Никола, *Римско право. Књига I. Историја римског права*, Бања Лука, 2008. (Moјović Nikola, *Rimsko pravo. Knjiga I. Istorija rimskog prava*, Banja Luka, 2008)
- Naber Jean Charles, „Observatiunculae iuris romani“, *Mnemosyne*, Nr. 34/1906.
- Николић Ђорђе, „Неправа остава“, *Правни живот*, бр. 10/2001, Београд, 2001. (Nikolić Đorđe, „Neprava ostava“, *Pravni život*, br. 10/2001, Beograd, 2001)
- Pauli Iulii, *Sententiae ad filium* (priredio i preveo Ante Romac), Zagreb, 1989.
- Перовић Слободан, *Облијационо право*, Београд, 1981. (Perović Slobodan, *Obligaciono pravo*, Beograd, 1981)
- Polojac Milena, *Praktikum za rimsko pravo. Tekstovi i slučajeви rimskih prav- nika iz obligacionog prava*, Beograd, 2018. (Polojac Milena, *Praktikum*

- za rimsko pravo. Tekstovi i slučaji rimskih pravnika iz obligacionog prava*, Beograd, 2018)
- Puhan Ivo, *Rimsko pravo*, Beograd, 1974. (Puhan Ivo, *Rimsko pravo*, Beograd, 1974)
- Rathbone Dominic, Temin Peter, „Financial Intermediation in First-Century Ad Rome and Eighteenth-Century England“, *Pistoi Dia Ten Technen. Bankers, Loans and Archives in the Ancient World. Studies in Honour of Raymond Bogaert* (eds. Koenraad Verboven, Katelijjn Vandorpe, Véronique Chankowski), Peeters, 2008.
- Romac Ante, „Rimski advokati u Juvenalovim satirama“, *Odvjetnik*, br. 7–8/1974.
- Romac Ante, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1981.
- Соврлић Милица, „Нередовна остава у римском праву“, *Усклађивање њравној сисџема Србије са сџандардима ЕУ* (ур. Снежана Соковић), Крагујевац, 2020. (Sovrlić Milica, „Neredovna ostava u rimskom pravu“, *Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima EU* (ur. Snežana Soković), Kragujevac, 2020)
- Станојевић Обрад, *Зајам и камата. Историјска и њпореднојравна сџудија*, Београд, 1966. (Stanojević Obrad, *Zajam i kamata. Istorijska i ѡprednopravna studija*, Beograd, 1966)
- Станојевић Обрад, *Римско ѡраво*, Београд, 1997. (Stanojević Obrad, *Rimsko pravo*, Beograd, 1997)
- Станојловић Вукашин, „Одговорност послугопримца за штету у класичном римском праву“, *Проузроковање шџетџе, накнада шџетџе и осџурање* (ур. Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Драган Обрадовић), Београд – Ваљево, 2022. (Stanojlović Vukašin, „Odgovornost poslugoprimca za štetu u klasičnom rimskom pravu“, *Prouzrokovanje štete, naknada štete i osiguranje* (ur. Zdravko Petrović, Vladimir Čolović, Dragan Obradović), Beograd – Valjevo, 2022)
- Стојчевић Драгомир, *Римско ѡривајно ѡраво*, Београд, 1984. (Stojčević Dragomir, *Rimsko privatno pravo*, Beograd, 1984)
- Horvat Marjan, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1980.
- Шаркић Срђан, „Депозит у римском, византијском и српском средњовековном праву“, *Хармонизација ѡрађанској ѡрава у реџиону* (ур. Дијана Марковић-Бајаловић), Источно Сарајево, 2013. (Šarkić Srđan, „Depozit u rimskom, vizantijskom i srpskom srednjovekovnom pravu“, *Harmonizacija građanskog prava u regionu* (ur. Dijana Marković-Bajalović), Istočno Sarajevo, 2013)

Vukašin STANOJLOVIĆ, LL.M

Teaching Assistant at the University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

IRREGULAR DEPOSIT IN ROMAN AND SERBIAN LAW

Summary

The irregular deposit, a contentious concept in Roman law, is believed to have its origins in the eastern provinces of the Roman Empire, sparking debates among scholars about its existence in classical law. This contractual arrangement enables the depositor to utilize the deposited funds, which they own, with an obligation to repay the same nominal amount along with associated interest upon the depositor's request. According to research, the author contends that this institution did exist in classical law. However, the irregular deposit was absent in Serbian medieval law. The Civil Code for the Principality of Serbia, influenced by the Austrian model, did not treat the irregular deposit as a separate contract. Present Serbian law addresses it in Article 722 of the Law on Contracts and Torts. The author also highlights potential shortcomings of this institution in the Draft Civil Code of the Republic of Serbia from 2015.

The paper uses linguistic, historical, and systematic interpretation of passages: Paul. Sent. 2.12.9, D.12.1.9.9, D.12.1.10, D.16.3.24, D.16.3.25.1, D.16.3.26.1, D.16.3.28, D.16.3.27, D.16.3.29.1, D.16.3.1.34, D.19.2.31. and historical method.

Key words: Roman Law. – Deposit (*Depositum*). – Irregular Deposit (*Depositum irregulare*). – Law of Contracts and Torts. – Contractual Liability.

Датум пријема рада: 15. 10. 2023.

Датум прихватања рада: 5. 12. 2023.